

het képzelni, hogy akadhat majd talán még olyan bírói felfogás is, mely bizonyos gazdaságpolitikai megfontolásból kiindulva, hajlamos lesz pld. arra, hogy a gyengébb gazdasági erejű társadalmi osztályokat általában függő helyzetben levőnek tekintse, amint hogy pld. a szocialista felfogás szerint a munkabér-viszonylatban a munkás, vagy a bérvisszonylatban a bérlő stb. a maga gazdasági adottságánál fogva függő helyzetben van.

Ennek a „függő helyzetnek” a megítélése a legkülönbözőbb szociálpolitikai felfogást viheti bele az ítélkezésbe, különösen, ha a törvény keretei egyébként is olyan tágan nyertek megállapítást, mint ahogyan ezzel éppen az uzsoratorvényben is találkozunk, ahol a bíró az ez ügyetek mikénti teljesítését igen messzemenő határok között belátása szerint állapíthatja meg. A bírónak ez az ügyletalakító hatásköre elengedhetetlenül szükségessé teszi — amire egyébként maga a törvény is utal, — hogy az eset gazdasági vonatkozásait döntésénél különösen előtérbe helyezze.

S ennek kapcsán figyelemreméltó az a szempont is, amelyre már nem egy ízben mutattak rá, hogy a bírói ítélkezésben ezeknek a gazdasági és szociálpolitikai szempontoknak túlságos előtérbehelyezése az ítélkezésnek bizonyos elpuhulására vezet, amely az éles jogász disztinkciók helyébe a kényelmes gazdasági és szociálpolitikai megfontolásokat helyezi. Helyes jogász döntés rendszerint csak egyféle képzelhető. A gazdasági megfontolások sokrétűségemellett az ezeken épülő döntés igen sokféle, az eltérő kiindulási pontokhoz képest egyformán motivált lehet.

A perköltség és ítéleti illeték biztosítása a magyar nemzetközi perjogban.

Irta: Dr. Szász István egyetemi m. tanár, az igazságügyminisztériumba beosztott kir. törvényszéki bíró.

(Folytatás.)

6. Az a szabály, hogy a külföldi felperes biztosítékot adni köteles a perköltség és ítéleti illeték fedezéséül, bizonyos esetekben kivételeket szenved. Így nem nyer alkalmazást ez a szabály a Pp. szerint: *a)* ha abban az államban, amelynek a felperes honosa, megfelelő esetben a magyar felperest biztosíték adására nem kötelezik (anyagilag viszonyosság áll fenn); *b)* ha nemzetközi szerződés így rendelkezik (Pp. 124. §.); *c)* ha a fel-

peres szegénységi jogon perel²⁸⁾ (Pp. 113. §. 2. p.) (az, hogy alperes szegénységi jogon perel-e, mellékes); *d)* ha az alperes a felperes kereseti követeléséből annyit ismer el, amennyi elegendő biztosítékul szolgál (125. §.); *e)* ha a felperes élt fellebbezéssel vagy felülvizsgálati kérelemmel és a követelésnek nem jogerősen megítélt része elegendő biztosítékul szolgál (Pp. 126. §.), a biztosíték kiegészítése nem követelhető.

Ezek közül az *a)* és *b)* alatti mentességi okokkal külön kell foglalkoznom.

a) Épügy mint a szegénységi jog megadásánál, itt is az *anyagi viszonosság fennforgása szükséges*. Vagyis nem elegendő az, hogy a külföldi állam a magyar honost a saját honosaival egyenlő elbánásban részesítse, hanem szükséges, hogy a magyar honos felperes, ha a külföldön hasonló keresettel lép fel, ne legyen köteles biztosítékot adni.²⁹⁾ Nem szükséges, hogy a viszonosság fennforgása — mint a Pp. 414. §-ának 6. pontja ezt a külföldi ítéletek végrehajtásánál megkívánja — *kormánynyilatkozattal meg legyen állapítva*, hanem elegendő, ha a fél bizonyítani tudja, hogy a viszonosság a konkrét esetben tényleg fennforog. A Pp. ugyan kimondja, hogy az igazságügyminiszter nyilatkozata a bíróságokra kötelező és hogy ezt a nyilatkozatot a bíróságoknak kétség esetében ki kell kérniök, ez azonban nem jelenti azt, mintha a felperest a bíróság csak akkor mentesíthetné a biztosíték adása alól, ha az igazságügyminiszter nyilatkozata szerint a viszonosság a konkrét esetben valóban fennforog. Sok esetben — például, ha francia felperes lép fel itt perrel — a miniszter csak azt közli, hogy nincs abban a helyzetben, hogy a viszonossági gyakorlat fennforgását bizonyíthassa, ez azonban nem zárja ki azt, hogy a fél azt bizonyítsa (20.340/1927. I. M., 34.110/1930. I. M.).

A viszonosság fennforgása bizonyítottnak tekintendő: 1. Ha a külföldi felperes államának jogszabályai kifejezetten kimondják, hogy a biztosíték adása általában a felperesektől vagy mellékbeavatkozóiaktól nem követelhető, sem azon az alapon, hogy külföldi állampolgárok, sem azon az alapon, hogy külföldön van a lakóhelyük vagy tartózkodóhelyük.³⁰⁾ Ha azonban a külföldi állam perjoga értelmében a belföldi felperes is tartozik biztosítékot adni, ez a viszonosság megállapítását kizárja. 2. Ha a külföldi állam jogszabályai értelmében épügy — mint a ma-

²⁸⁾ Ilyen esetben azonban a külföldi felperes — ha egyéb mentességi ok nem forog fenn, csak a perköltség fedezéséül nem köteles biztosítékot adni, az ítéleti illeték fedezéséül igen.

²⁹⁾ Kovács: id. m. 401. l., Min. ind.; Lehmann és Krauss: id. m. 61. l., Walker: id. m. 75. l.

³⁰⁾ Ilyen esetben az alperesnek kell bizonyítania, hogy a kifejezett törvényes rendelkezések ellenére a bíróságok a viszonosságot tényleg nem gyakorolják.

gyar Pp. szerint — a biztosítékadási kötelezettség alóli mentesség feltétele az anyagi viszonyosság fennforgása, elegendő, ha a külföldi bíróságok a viszonyosságot fennállónak tekintik és ez okból a magyar felperest biztosíték adására nem kötelezik.³¹⁾ Megjegyzendő azonban, hogy nem szükséges, hogy a mentességet a külföldi állam jogszabályai kifejezetten megállapítsák, elegendő, ha a biztosítékadási kötelezettséget a jogszabályok nem állapítják meg és a bíróságok a biztosíték adását nem kívánják.³²⁾

Ha a külföldi állam területén a magyar felperes vagy beavatkozó bizonyos fajta kereseteknél van mentesítve a biztosítékadási kötelezettség alól, vagy ha lakóhely, tartózkodóhely, ingatlan vagyon fekvése ennél szerepet játszanak, akkor a viszonyosság is csak ugyanazok között a korlátok között áll fenn. Ha azonban a mentesség az eljárás egyes szakaszaira terjed ki csupán, például csak az első fokra, akkor a viszonyosság fennforgását egész terjedelmében tagadnunk kell, mert ez a részleges mentesítés nem felel meg a Pp.-ban szabályozott biztosíték intézményének.³³⁾ Ugyanígy nem vagyunk viszonyosságban azokkal felperestől biztosítékot nem követelnek, ellenben az egész országra csak egy közös állampolgárságuk van (például Románia, Jugoszlávia a hágai egyezmény alkalmazása előtt.)³⁴⁾ Kivételnek kell tekintenünk ez alól a szabály alól nézetem szerint a szövetséges államokat — például az Amerikai Egyesült Államokat — amelyeknél ugyan egy az állampolgárság, az egyes államoknak azonban törvényhozási autonómiájuk van a perjog terén.

b) Mentés az a felperes is a biztosítékadási kötelezettség alól, amelynek államával oly nemzetközi egyezményünk van, amely a mentességet korlátlanul vagy bizonyos korlátok között biztosítja. Ilyen, a mentességet korlátlanul biztosító egyezményünk van ma Olaszországgal (1927: I. t.-c.); ilyenek a berni vasúti árufuvarozási és személy- és podgyászfuvározási egyezmények (1892: XXV. t.-c. 56. cikk 2. bek., 1928: III. és IV t.-c.

³¹⁾ Lehmann és Krauss: id. m. 61. l., 46. j.

³²⁾ Po. 1900. H. 7. Grill VI. 1783. Így mentes volt régebben a külföldi Törökországban az 1927. évi jún. 18-iki Pp. előtt az első fokon s így mentes ma is a békebíró előtti eljárásban Litvániában, Lett és Esztorországban. (Leske Loew. id. m. 1930. I. 384. l.)

³³⁾ Lehmann és Krauss: id. m. 62. l.

az államokkal sem, amelyek területük egyes részein a külföldi

³⁴⁾ Jugoszlávia régi területén a felperes mentes a biztosíték alól, ha a perbíróság hivatali kerületében lakik. Horvát-Szlovénországokban és Montenegróban minden esetben mentes, a volt osztrák és magyar területen az anyagi viszonyosság fennforgása szükséges. Régi Romániában nincs perbiztosíték, Besszarábiában a felperes mentes, ha Romániában van ingatlana, Erdélyben és Bukovinában, ha anyagi viszonyosság áll fenn. — V. ö. Stein—Jonas: 110. §. 70. j.

55. cikk 4. §.), a nemzetközi fuvarozási szerződés alapján indított keresetek tekintetében, s ilyen az 1923: XIV. t.-cikkbe iktatott Duna-egyezmény is, amelynek 31. cikke értelmében biztosíték nem követelhető a dunai hajózással kapcsolatos pereknél (54.807/1922. I. M. I. Közl. 552. 1.).

Csak bizonyos feltételek mellett, korlátoltan biztosítja a mentességet az egyezményben részes államok honosainak az 1909. évi XIV. t.-cikkbe iktatott hágai polgári jogsegélyegyezmény 17. cikke, mert csak a következőknek biztosítja: 1. köztvetve azoknak, akiknek a szegénységi jogot biztosítja³⁵⁾ (ezeknek lakóhelyükre tekintet nélkül, azonban csak a perköltség, az ítéleti illeték tekintetében nem), 2. azoknak, akik nem szegénységi jogon perelnek, csak akkor, ha lakóhelyük valamelyik a hágai egyezményben részes állam területén van. E mentesség fejében az egyezmény 18. és 19. cikkei biztosítják a perveztes felperest elutasító és a perköltségekben marasztaló ítéletnek ingyenes végrehajtását.

Ugyancsak korlátoltan biztosította a mentességet a magyar és bolgár honosok részére szegénységi jogon perlés vagy Bulgáriában vagy Magyarországon levő lakóhely esetében az 1912: XXVIII. t.-c.-be iktatott egyezmény. Ez az egyezmény azonban — bár azt kivétel nélkül minden kommentárunk helytelenül a hatályban levő egyezmények között sorolja fel — *jelenleg nincs hatályban*, mert a bolgár kormány 1931. szeptember 2-án 15.076/40/III. sz. a. kelt jegyzékében nem ismerte el annak érvénybenlétét (41.332/1931. I. M.). Jelenleg tárgyalások vannak folyamatban abban az irányban, hogy Magyarország és Bulgária jegyzékváltás útján állapodják meg a hágai egyezmény alkalmazásában a kettőjük közötti viszonylatban. Ujabbán a bolgár kormány új jogsegélyegyezmény megkötését kívánja.

Kérdéses lehet, hogy miképen kell magyarázni az 1925: VI. t.-c.-be iktatott magyar-román polgári jogsegélyegyezmény 2. cikkének azt a rendelkezését, mely szerint Magyarország és Románia közötti viszonylatban a hágai egyezmény rendelkezései alkalmazandók. Kérdéses lehet ugyanis, hogy ez azt jelenti-e, hogy a magyar és román felpereseket, ha azok nem részesülnek szegénységi jogban, megilleti-e a mentesség akkor is, ha bármelyik hágai államban van lakóhelyük, vagy pedig csak akkor, ha Magyarország vagy Románia területén lagnak. Nézetem szerint ez utóbbi magyarázat a helyes; mert Románia nem részese a hágai egyezménynek (Trianoni szerződés 221. cikk) és így a

³⁵⁾ Aki a szegénységi jogot elnyeri, annak a Pp. 113. §. 2. bek. értelmében nem kell perköltségbiztosítékot adnia, az ítéleti illetéket azonban biztosítani kell, mert ennek biztosítása alól a törvény a szegénységi jogon perlő felperest nem menti fel. Ez azonban — nézetem szerint — csak elnézés következménye.

hágai egyezményben kifejezésre jutó elveket csak a két állam közötti viszonylatban kell alkalmazni. A hágai egyezményben foglalt korlátozásnak ugyanis az a magyarázata, hogy a szerződő államok így kívánták biztosítani az eljárási költségek és kiadások tekintetében a peresztes felperessel szemben hozott elmarasztaló határozatoknak végrehajtását. Ugyanez a szempont a magyar-romás viszonylatban a megszorító értelmezés mellett szól, mert a nem Romániában vagy Magyarországon lakó és ezekben az országokban vagyonnal nem rendelkező felperessel szemben a magyar bíróság elutasító ítéletének a perköltségekre vonatkozó rendelkezése a hágai egyezményben részes államokban nem hajtható végre.

Ugyanígy vitás az irodalomban az is, hogy a kereskedelmi és hajózási szerződésekben foglalt legnagyobb kedvezmények vagy azok a rendelkezések, amelyek a gazdasági forgalom vagy a jogvédelem tekintetében a szerződő államok polgárainak a belföldiekkel egyenlő elbánást biztosítják, magukban foglalják-e a biztosítékadás alóli mentességet. Ugyanez a kérdés áll fenn a szegénységi jog megadása tekintetében is. Walker a kérdésre igenlő feleletet ad,³⁶⁾ a német irodalomban uralkodó felfogás szerint viszont sem ezek, sem az olyan rendelkezések, amelyek a bíróságok szabad igénybevételét (libre accès aux tribunaux) biztosítják, ezt a mentességet nem foglalják magukban.³⁷⁾ Nem áll ez azonban — a német felfogás szerint — azokra az egyezményekre, amelyek a „peres eljárás” tekintetében biztosítják a szerződő állam polgárainak a belföldiekkel egyenlő elbánást, mert ezek az egyezmények a biztosíték adása alóli mentességet is biztosítják honosaiknak.³⁸⁾ Sem Walker felfogását, sem ezt az utóbbi felfogást, amelyhez a Pp. magyar kommentátorai, így Kovács Marcel is csatlakoznak, nem oszthatom. Nézetem szerint — legalább is a magyar jog és hatályban levő szerződéseink szempontjából ezt egészen kétségtelennek tartom — ezeknek az utóbb említett egyezményeknek a rendelkezése sem több, mint a kereskedelmi szerződésekben szokásos és a magyar jog értelmében a külföldieket úgyis megillető „accès aux tribunaux” biztosítása acélból, hogy a külföldiek követeléseiknek a bíróságok előtti érvényesítésétől el ne zárassanak és így sem a perköltségbiztosíték alóli mentességet, sem a szegénységi jogot nem foglalja magában.³⁹⁾ Ezt a felfogást támogatja az, hogy a kereskedelmi és más tárgyú nemzetközi szerződésekben a kölcsönös jogvédelemre vonatkozó általános kijelentések

³⁶⁾ Walker: id. m. 70. l.

³⁷⁾ Ellenk. Kössler: Jur. Wochschrift. 1930. 1802. l. V. ö. Kovács: id. id. m. 405. és 381. l.

³⁸⁾ Lehmann és Krauss: id. m. 62. l. b. pont.

³⁹⁾ Ellenk. Kovács: id. m. 405. és 381. l.

állapodások tárgya. Magyarország és Ausztria között az 1922. évi február hó 8-án kötött és az 1923/1421. M. E. számú rendelettel közzétett kereskedelmi szerződés II. cikkének 5. pontja szintén a bíróságok szabad igénybevételére ad jogot és biztosítja, hogy a két állam polgárai minden tekintetben ugyanolyan elbánásban fognak részesülni, mint a belföldiek vagy bármely más állam polgárai⁴⁰⁾ és mégis az egyezmény kiegészítő részét tevő f. évi február 8-án kelt jegyzőkönyv külön kiemeli, hogy ez nem vonatkozik sem a perköltségbiztosítókra, sem a szegénységi jogra.⁴¹⁾ Ugyanígy rendelkezik az 1750/1929. M. E. rendelettel közzétett magyar-svéd kereskedelmi és hajózási egyezmény 1. cikkének 2. pontja,⁴²⁾ és az 1927. évi XXVII. t.-c.-be iktatott magyar-török letelepedési egyezmény 9. cikke. Az 1930: XXXIX. t.-c.-be iktatott magyar-jugoszláv egyezmény 1. cikke szintén biztosítja a szerződő államok honosai részére a bíróságok előtti jogérvényesítés és védekezés szabadságát és mégis szükségesnek tartja a 10. és 11. cikkében külön biztosítani a perköltségbiztosíték alóli mentességet és 12—14. cikkeiben a szegénységi jog kedvezményében részesülést. Ugyanez áll az 1927: I. t.-c.-be iktatott magyar-olasz jogsegélyegyezményre (1. cikk).

Megjegyzem, hogy ezt a felfogást, amelyet a m. kir. igazságügyminisztérium is elfogadott, (45.394/1924. I. M. VII.), támogatja a külföldiekkel való bánásmód tárgyában a Nemzetek Szövetségének kezdeményezésére Párisban, 1929. november 5—december 5-ig tartott nemzetközi értekezleten kidolgozott egyezménytervezet is, amelynek 9. cikkéhez tartozó jegyzőkönyv — épen a magyar kiküldött kívánságára — kifejezetten kimondotta, hogy a 9. cikk rendelkezései, amelyek biztosítják a szerződő államok honosai részére „la protection légale et judiciaire de leur personne, de leurs biens et de leurs intérêts à l'égal des nationaux” és a „libre accès-t” „aux tribunaux comme demandeurs ou défendeurs” nem foglalják magukban a cautio iudicatum solvi alóli mentességet és a szegénységi jog kedvezményét.⁴³⁾

Vitás lehet még az 1930: XXXIX. t.-c.-be iktatott magyar-jugoszláv egyezmény 10—11. cikkeinek viszonya a hágai egyezményhez. E cikk szerint ugyanis a jugoszláv állampolgárok csak akkor részesülnek mentességben, ha Magyarország területén laknak (ami kétségkívül igen különös és nagyon megszorító rendelkezés), a hágai egyezmény szerint pedig, ha *bármely* hágai

⁴⁰⁾ R. T. 1923. 48. l.

⁴¹⁾ R. T. 1923. 92. l.

⁴²⁾ R. T. 1929. 53. l.

⁴³⁾ Soc. des Nat. Comptes-rendus de la Conf. sur le Traitement des étrangers. Première session. 1930. 433. l.

egyezményben részes állam területén laknak. Minthogy azonban az egyezmény 15. cikke értelmében a hágai egyezmény rendelkezései csak akkor nem helyettesítik a jelzett egyezmény 1—14. cikkeinek rendelkezéseit, ha ez utóbbinak rendelkezései a felekre kedvezőbbek, nézetem szerint bármely hágai államban levő lakóhely elegendő a mentességhez.

Ugyancsak vitás lehet a Pp. 113. §-a 2. pontjának viszonya a Pp. 124. §-ához. A 113. §. 2. pontja szerint ugyanis a szegénységi jogot nyert fél nem köteles a perköltség fedezéséül biztosítékot adni, (az ítéleti illeték fedezéséül azonban igen), ami nézetem szerint csak elnézés következménye. A Pp. 124. §-a szerint pedig a külföldi felperes csak akkor mentesül a biztosíték adásának kötelezettsége alól, ha megfelelő esetben a felperes államának bíróságai a magyar felperest biztosíték adására nem kötelezik. Már most előfordulhat, hogy a szegénységi jog tekintetében a felperes államával viszonyosság áll fenn, a perköltségbiztosíték tekintetében pedig nem, ami természetesen csak abban az esetben fordulhat elő, ha a felperes államának törvényei szerint a szegénységi jog nem mentesít a biztosíték adásának kötelezettsége alól. Ez a helyzet Esztország, Litvánia és Lettország törvényei szerint, ahol a régi orosz Pp. hatályban maradt.⁴⁴⁾ Így viszonyosságban állunk az említett államokkal a szegénységi jog tekintetében,⁴⁵⁾ mert a lett, eszt és litván Pp. 880. §-a értelmében a külföldi viszonyosságra tekintet nélkül részesül szegénységi jogban és Lett és Esztországgal szemben ezenkívül a hágai egyezmény értelmében is, viszont nem állunk viszonyosságban a perköltségbiztosíték alóli mentesség tekintetében Litvániával, amennyiben a litván felperesnek itt ingatlana nincs, Lett és Esztországgal pedig, amennyiben a hágai egyezmény 17. cikkében előírt feltétel nem forog fenn, vagyis ha a lett vagy eszt felperes, főbeavatkozó vagy felperesi mellékbeavatkozó nem a hágai egyezményben részes állam területén lakik és ezenkívül itt ingatlana sincs. Ugyanez a kérdés merül fel akkor is, ha általában a hágai egyezményben részes állam oly honosa perel szegénységi jogon magyar bíróság előtt, akinek a lakóhelye a hágai egyezményben nem részes állam (p. o. Franciaországban) van, s akinek államával a perköltségbiztosíték alóli mentesség tekintetében egyébként nem állunk viszonyosságban. A hágai egyezmény ugyanis a szegénységi jogot az egyezményben részes államok honosainak lakóhelyükre tekintet nélkül biztosítja, a perköltségbiztosíték alóli mentességet pedig

⁴⁴⁾ Lehmann és Krauss; id. m. 50. l. 20. j.; Leske-Loewenfeld; id. m. 1930. I. 384. l.

⁴⁵⁾ Az igazságügyminiszterium helytelenül egy konkrét ügyben úgy nyilatkozott, hogy Litvániával szemben a szegénységi jog tekintetében nem állunk viszonyosságban. (5.478/1929. IM.)

csak akkor, ha lakóhelyük az egyik a hágai egyezményben részes államban van.

Ilyen esetben kérdéses, hogy az itt szegénységi jogban részesülő külföldi, p. o. litván felperes köteles-e perköltségbiztosítékot adni. Habár a német irodalom ellenkező álláspontot látszik elfoglalni,⁴⁰⁾ mégis az a véleményem, hogy nem, mert a

⁴⁰⁾ Lehmann és Krauss: id. m. 50. l.

Pp. 113. §-ának 2. pontja a perköltségbiztosíték tekintetében fennálló viszonyosságra tekintet nélküli alkalmazandó, miután a szegénységi jogban részesülő felperest a biztosíték adásának kötelezettsége alól a viszonyosságra tekintet nélkül mentesíti. Az ellenkező felfogás mellett a Pp. 113. §-ának 2. pontjában foglalt rendelkezésnek nem volna értelme és célja.

Végül vitás lehet az is, hogy a biztosíték adása alól fennálló mentesség vonatkozik-e a választott bírósági eljárásra és a Pp. 776. §-ában körülírt választottbíróági díjakra is. Német felperes által indított perben az igazságügyminisztérium arra az álláspontra helyezkedett, hogy ez a választott bírósági szerződés vagy az abban felhívott állandó választott bírósági rend szerint bírálendő el (43.055/1930. I. M. VII.). Minthogy azonban a német Pp.-nak a perköltségbiztosítékra vonatkozó 110. és következő szakaszai a német külügyminisztérium hivatalos közlése szerint a választott bíróságok előtti eljárásra nem nyerne alkalmazást, a helyes megoldás nézetem szerint az lett volna, hogy a német felperes egyedül külföldi állampolgársága miatt magyar választott bíróság előtti perben biztosíték adására nem köteles és ez a mentessége kiterjed a választott bírósági díjakra is. A választott bírósági szerződés természetesen másképpen is rendelkezhetik. (Folytatjuk.)

JOGALKOTÁS.

A gazdavédelmi intézkedések hatályát a m. kir. minisztériumnak 6.300/1932. M. E. számú rendelete 1933. október 31-ig meghosszabbítja. A rendelet lényegileg az előbbi szabályokat tartja érvényben, azonban kiterjeszti a kedvezményeket az ötven kataszteri holdnál kisebb mező, szőlő vagy kertgazdasági ingatlan tulajdonosaira az esetben is, ha bejegyzett jelzálogos terhük a kataszteri tiszta jövedelem tizenötszörösét meghaladja. A moratórium alól kivett tartozások is nagyjában az eddigi szabályoknak felelnek meg. Fontos peres és végrehajtási újításokat tartalmaz azonban a rendelet II—IV. fejezete. A második fejezet az árverés elhalasztásának eseteit szabályozza és új eljárást hoz be az ingatlan tulajdonosa vagyontárgyainak végrehaj-